

Del 3. SVENSK FALLSKÄRMSHISTORIA

Söker man på ordet "pionjär" i Svenska Akademiens Ordbok finner man 4) bildl.: banbrytare, föregångsman, vägröjare, nyörjare; äv. oeg., om institution, rörelse, tidskrift o.d. som banar väg för ngt nytt -ett tämligen passande ord för vår sports förfäder.

I de två tidigare artiklarna i denna serie om svensk fallskärms historia kan vi läsa om flertalet eldsjälar som offrat tid, pengar, anseende och till och med livet för vår sport. Dessa spänningslystna män och kvinnor stod emot majoriteten, lagen, det som ansågs vara folkvett och säkerligen stundtals sina egna rädslor. För att vi, idag, ska kunna glädjas åt vinkelhopp i solnedgången, höghöjdshopp, tävlingar i speedformationer och kalottflygning hem mot fältet.

1964

Ett skottår som började med en onsdag, TV-serien Vi på Saltkråkan börjar sändas, The Beatles framträder för första gången i Sverige, Stockholms tunnelbana får en ny linje, Kung Gustaf VI Adolf inviger Volvo-fabriken i Torslanda, Stig Wennerström döms till livstids fängelse för spioneri och Sverige skickar för första gången ett lag till VM i fallskärms hopning.

Tävlingen hölls i Leutkirch i Västtyskland och Olle Falkerheim var delegationschef. Bertil Liljedahl, Ove Elvén, Willy Frick, Hans Magnusson och Bo Hallgren tävlingshoppade med Stig Einerth som lagkapten och laget kom på plats 21 av 29 tävlande nationer. Svenska Dagbladet rapporterade "Inte dåligt med tanke på att det är första gången Sverige deltar i ett VM. Nästa VM går i Leipzig i Östtyskland. Det blir först 1966. Årets tävling har dock visat att svensk fallskärms sport är på frammarsch."

Civilhoppningens vagga

I början av sextiotalet drog den civila hoppningen igång på allvar när lokalavdelningen i Stockholm bildades. Bertil Liljedahl, Sonny Hellberg, Hasse Stennek, Ove Elvén, Willy Frick och Hasse Magnusson tog täten och var väldigt tävlingsinriktade. Några år senare anslöt Åke Almgren, Hans Ulrik von der Esch, Leif Lindgren, Anders Pettersson och Tony Månsson (Tony är aktiv hoppare än idag). Dessa herrar kom att spela stor roll för sportens utveckling.

Från vänster; Gunnar Juhlin (Pilot), Bertil Liljedahl, Willy Frick, Hans Magnusson, Ove Elvén och Bo Hallgren.

Gräver man riktigt djupt i arkiven kan man hitta följande notis som återigen styrker Olle Falckerheims ihärdiga och outtröttliga jobb för att driva den svenska fallskärmssporten framåt.

"SFK deltagande i VM 1960"
 "Vid Årets Årsmöte beslöts att ställa upp med fullt lag i Årets VM i Bulgarien."
 Den redogörelse som följde skildrar den kanske största personliga ansträngning som förekommit i klubbens historia då Olle Falckerheim med riskerande av sin karriär uppvaktade alla tänkbara instanser och myndigheter för att få all slags hjälp till VM. - "Det var dagen innan Årendet skulle dröas för försvarensministern kl 1000. På eftermiddagen kom då telefonbeskedet att hopparna inte ville deltaga främst av familjeekonomiska skäl." - "När nu allt var avklarat, skickade jag ett stopptelegram i hopp om att Ladouet inte gett sig av från Frankrike." - Den franske tränaren satt emellertid och väntade på hotell Ostia, Karlsborg.

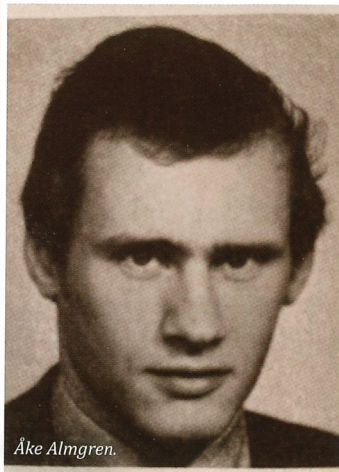
Sonny Hellberg, då med A-licens nummer 5, har bland annat varit ordförande i förbundet under tidigt 70-tal. En av de viktigaste sakerna han gjorde i sportens ungdom var när han såg till att vanliga hoppare skulle få packa fallskärmar. På den tiden fick fallskärmar endast packas av yrkespackare. Svenska Fallskärmsklubben hade ett tiotal fallskärmar som fanns i Karlsborg. De lokala klubbarna lånade dessa fallskärmar, hoppade med dem och sedan skickades de tillbaka för att packas. "Det var ju väldigt ineffektivt så jag tog med en fallskärm och packade den på skrivbordet hos dem som bestämde reglerna och visade att vi minsann kunde packa vi också" berättar han. I och med denna packdemonstration fick SFK tillstånd att, efter utbildning, packa skärmarna och på så sätt kunde man få mer tidseffektiv hoppling.

Bertil Liljedahl, Tony Månsson och Leif Lindgren

Sonny Hellberg.

Åke Almgren.

Bo Hallgren och Åke Almgren "träffas ovan molnen" i ett reportage som tidningen SE gjorde.

Hopparna träffas ovanför molnen

Åke Almgren, Skövde och Bo Hallgren, Göteborg möts på 2000 meter. De är utrustade med fallskärmar och utrustning för att kunna hoppa. De hoppade av flygplanet vid 10000 meter och var i fritt fall i 10 minuter innan de öppnade sina fallskärmar. De hoppade över ett stort område och landade i ett skogsområde. De hoppade av flygplanet vid 10000 meter och var i fritt fall i 10 minuter innan de öppnade sina fallskärmar. De hoppade över ett stort område och landade i ett skogsområde.

Kryphål ger framgång

Trots att fallskärmssporten växte och svenska hoppare deltog i fler tävlingar samt att flera avdelningar startades runt om i landet (underklubbar till SFK) blev det ändå ett blankt nej när man ansökte om att gå med i Riksidrottsförbundet. Åke Almgren, som bland annat var riksinstruktör 1969-1975, var en av de som hittade öppningen in.

Åke berättar "Hoppningen och sporten var en livsstil för mig, jag gick Stockholms nybörjarkurs och gjorde mitt första hopp på våren 1964" i det skedet började sporten expandera till många fler än de som kom från Fallskärmsjägarskolan. "Det var en tid av snabb utveckling både tekniskt och organisatoriskt och jag blev väldigt engagerad i sporten och dess tillväxt" vittnar han.

Det fanns två tydliga utmaningar på fallskärmssportens horisont, den ena var att få reglera sporten inom klubben och inte genom Luftfartsverket. Den andra utmaningen var att få fallskärmshoppning accepterad som sport.

"Vi försökte bli anslutna direkt till Riksidrottsförbundet, men fick ett tydligt NEJ. Vi ansågs för små. Exakt hur vi fick vinken eller listade ut rätt metod minns jag inte men vi förstod att om vi kunde bredda sporten till all flygsport fanns en chans att Riksidrottsförbundet skulle acceptera oss" berättar Åke. Därmed skapades år 1966 Svenska Flygsportsförbundet med segel- och motorflyg. "I ärlighetens namn såg vi från fallskärmssidan oss som en mer 'äkta' sport än de andra" skrattar Åke "men vi var i ett stadie av 'kosta vad det kosta vill' och vi blev antagna av RF!" fortsätter han. "Jag kan inte ensam ta 'cred' för att vi lyckades, vi var ett team där Sonny Hellberg, Hans Ulrik von der Esch och jag var kärnan" fortsätter han ödmjukt "och Bertil Florman från KSAK (Kungliga Svenska Aeroklubben) var ett stort stöd!" Än idag är det via Svenska Flygsportsförbundet som vi inom sporten är anslutna till Riksidrottsförbundet.

Den hängivna gruppen av pionjärhoppare kämpade vidare och

Att vara ansluten till Riksidrottsförbundet innebär bland annat att vi har vissa riktlinjer att följa när det kommer till tävlingar och elitsatsningar, det innebär också ekonomiskt stöd till utbildning, utveckling och tävling inom sporten.

När bildades Svenska Fallskärmsförbundet då? Jo, faktiskt redan 1955, Svenska Fallskärmsklubben (SFK) antog namnändringen Svenska Fallskärmsförbundet under riksstämman 1974. Kuriosa om namnändringen är att Skånes Fallskärmsklubb (då Svenska Fallskärmsklubben Skåne -SFKSk) snabbt bad om att få överta SFK som förkortning, vilket de fick.

Frivillig försvarsorganisation

Svenska Fallskärmsförbundet är alltså en frivillig försvarsorganisation, Jens Grahn som sitter i styrelsen och är ansvarig för Totalförsvarskommittén berättar. "Samarbetet med försvaret har gått upp och ned under tidens gång men i nuläget är det på uppsving. Många militärer upprätthåller sin hopplicens via förbundet och de är alltid välkomna till klubbarna för att hoppa."

Vidare berättar Jens att man just nu ser över ytterligare områden där förbundet skulle kunna bidra för att stötta försvarsmakten och MSB, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. "Bland annat har vi ju massor av små flygplan som är billigare i drift än försvarets Herculesplan som man kan använda vid mindre övningar" säger han "de står ju ändå mest i hangaren under veckorna så här års".

fick till slut förtroendet av Luftfartsverket att utveckla regelverket själva. "Men de gjorde det klart att om vi inte gjorde det seriöst eller om allvarliga olyckor hände, skulle de ta tillbaka det, vilket med all säkerhet hade gjort hoppningen mer komplicerat och saktat ner utvecklingen!" säger Åke och berättar att han gjorde ett enormt jobb under tiden som riksinstruktör med att utveckla regler och instruktioner, däribland utbildning av hoppmästare och instruktörer.

"Tjejerna har varit med från början i den här sporten, en rysk kvinna som vann precision i Bled hade mer än 10 000 hopp!"

-Rolf Käck berättar om den stora gemenskapen i sporten där kvinnor alltid varit välkomna.

Fyra år senare stod att läsa i Svenska Fallskärmsklubbens årsberättelse "SFK har efter riksdagsbeslut intagits i Kungliga Majestätets kungörelse om frivillig försvarsverksamhet" och vidare "Fördelar för SFK som frivilligorganisation kan uppdelas i två huvudposter; gratistjänster respektive ekonomisk ersättning. Såväl lokalt som centralt kan gratistjänster som exempelvis lån av materiel utnyttjas. All ekonomisk ersättning disponeras och fördelas centralt av SFK:s styrelse efter fastställda normer. Efter fastställda mål, resultatkrav och aktivitetsplaner kommer SFK att under 1971 kunna äska anslag för en bredare aktivitet 1972/73."

Jens fortsätter "våra erfarna hoppleddare är mycket duktiga på krishantering och skulle kunna finnas tillgängliga som krisledare när något händer" berättar han och fortsätter "just nu gör vi inte lika mycket uppvisningar för försvaret som vi gjorde förr men i somras höll SFF en tandemutbildning tillsammans med instruktörer från försvarsmakten." Något annat som förbundet jobbar med just nu är att erbjuda hjälp att släppa materiel (via engångsfallskärmar) vid exempelvis bränder och att tandemhoppa in läkare på

svåråtkomliga platser. Även fallskärms-hoppning som stresshanteringsträning är något som diskuteras och forskas i. Svenska Fallskärmsförbundet erhåller ekonomiskt stöd för samarbetet med försvaret.

En symbios med försvaret

En person som hoppat såväl privat som i försvaret är Rolf Käck som bland annat varit chefsinstruktör för Fallskärmsjägarskolan och deltagit i flera VM. Både som coach i Bled 1970 och som tävlingsdeltagare i Rom 1976 och i Zagreb 1978. "Det var inte direkt några framskjutna placeringar för Sverige i Rom men vi hade roligt" berättar han och fortsätter "I Zagreb kom Sigbritt Strömblad, GFK, på tionde plats i precision bland ett 70-tal tävlande i damklassen. Vi gjorde också ett bra resultat i herrklassen i lagprecision med svenskt rekord som stod sig några år."

Rolf Käck i frifall, hopp ur DC:3 över Östersund med en PTCH-6 fallskärm.

Rickard Henrysson.

Är fallskärms hoppare dårar eller har de bara barnasinnet kvar?

Även Rolf menar på att likväl som förbundet har försvaret att tacka för mycket när det kommer till sporten har även försvaret mycket att tacka Svenska Fallskärmsklubben för. Rolf berättar om den frifallskurs som SFK arrangerade i Gryttjom 1963 "Jag fick hoppa med Rickard Henrysson från Göteborg, han var superduktig och visade upp frifallstekniken i luften. Men det gick väldigt fort och man hann inte se så mycket." Året därpå åkte Rolf till Chalon-sur-Saône i Frankrike för att frifallutbilda sig, där fick man hela 70 sekunders frifall då man hoppade av på 4000 meter och det var stor skillnad från hoppen i Sverige.

Fotnot: Draghöjden var lägre och overallerna större på den tiden så frifallet blev längre än idag.

Under 60-talet åkte många hoppare till Frankrike just för att utbilda sig i frifallsteknik. Rolf berättar "Den stora skillnaden var

Man blir galen av att hoppa fallskärm

Den så kallade Sjösalakvinnan, Mona Wallén-Hjerpe, som brände ner Evert Taubes sommarhus i Sjösala 1969 var fallskärms hoppare och detta gav naturligtvis vatten till tidningarnas galenskapsvagnar. Kvinnan greps och diagnosticerades som schizofren, hon vårdades senare på Ulleråkers mentalsjukhus i Uppsala. Mona gav ut boken "Sjösala Brinner" för den som är intresserad av hennes synvinkel, som bland annat menar att Evert Taube ville gifta sig med henne och att det var han som bett henne bränna ner huset. Några vidare kopplingar till fallskärms hoppling har inte hittats.

att man i Frankrike kunde hoppa mycket" dock fanns det en begränsning på tre hopp per dag. Rolf fortsätter "låga drag pliktades med hoppförbud en eller flera dagar. Jag drabbades av detta 1964 men efter ett par veckor hade jag gjort 26 hopp och klarat utbildningsplanen".

Rolf berättar också om barackerna som man bodde i på Stockholmsklubben "Carl-Erik Almgren, Åke Almgrens pappa, var arméchef och jag minns när Åkes föräldrar var och hälsade på oss på fallskärmsklubben. Åkes mamma beordrade Carl-Erik att fixa till barackerna. Vilket han gjorde, han såg till att det renoverades och fräschades upp ordentligt."

Åke Almgren ler åt historien om hans föräldrar "Som jag minns det var mina föräldrar uppe i Gryttjom och tittade när vi hoppade. Jag tror det kan stämma att min mor tyckte barackerna behövde få ett lyft och det är fullt möjligt att hon sa det till min far. Men jag minns inte att det blev någon upprustning via armén. Förbättringarna av barackerna var nog mest tack vare individuella initiativ."

Fallskärms hoppare är dårar

Fallskärms hopplingen var fortfarande ett nytt fenomen, det skrevs mycket i tidningarna om dessa galna människor som frivilligt kastade sig ur flygplan.

"Europaväg 4 passerade precis vid Stockholmsklubben och från bilen kunde man se skärmarna över fältet, berättar Rolf. "En dag var det en man som tvärnitade vid macken och rusade in och ringde polisen för att rapportera en flygolycka" skrattar han, det var så ovanligt att se fallskärmar på himlen att den stackars bilisten trodde att det hade hänt något mycket allvarligt.

Stockholms Fallskärmsklubb var den klubb där det var mest aktivitet, den klubb som hade flest medlemmar och den klubb som alltid var först med det senaste, dock ska det tilläggas att Göteborgs fallskärmsklubb låg dem hack i häl. "Jag tror den tävlingsrivalitet som uppstod tidigt mellan Stockholm, Göteborg och Skåne bidrog kraftigt att utveckla sporten" berättar Åke Almgren.

Vad som hände sedan, RW-hoppningens framväxt och fler anekdoter om hängivna eldsjälur kan du läsa om i nästa fristående artikel i denna artikelserie om svensk fallskärms historia. ■

Källor: Svenska Fallskärmsförbundet arkiv, Hopp i Nöd och Lust-Stig Kernell, Kungliga Bibliotekets tidsningsarkiv, Svensk Flyghistorisk Förening arkiv, Föreningen Svenskt Flyg arkiv, militärhistoria.se, Fallskärmar och fallskärmsstrupper-Björn Lindskog, intervjuer med Sonny Hellberg, Rolf Käck och Åke Almgren.

